

Termiz Davlat Universiteti
Milliy libos va san’at fakulteti
Rangtasvir dastgohligi, 1-bosqich talabasi
Sadatova Ruxshona

Annotatsiya

Ushbu maqolada rangtasvir san’atining jamiyat bilan muloqotdagi o’rni, uning vizual kommunikatsiya vositasi sifatidagi mohiyati va ijtimoiy muammolarga badiiy yondashuvi ilmiy tahlil qilinadi. Rassomlarning o’z asarlari orqali nafaqat go’zallikni, balki hayot haqiqatlarini, adolatsizlik, tinchlik, tenglik va umumbashariy qadriyatlarni targ’ib qilishlari ko’rsatib o’tiladi. San’atning jamiyatga ta’siri, uning insonlar tafakkuriga yetkazayotgan xabarlar va zamonaviy rangtasvirda qo’llanilayotgan ifoda vositalari tahlil qilinadi. O’zbek rangtasvir san’ati va individual asarlar misolida ilmiy mulohazalar keltiriladi.

Kalit so‘zlar: Rangtasvir, vizual kommunikatsiya, san’at va jamiyat, ijtimoiy murojaat, badiiy ifoda, madaniy xabar, O’zbek rangtasvir san’ati, tahlil.

1. Kirish

San’at tarix davomida insoniyat ijtimoiy hayotini aks ettirish vositasi sifatida xizmat qilgan. Rangtasvir esa nafaqat estetik qadriyatlarni ifodalash bilan cheklanmay, balki jamiyatdagi murakkab muammolarni ko’rsatish, ijtimoiy tafakkur va madaniy xabarchilikda muhim rol o’ynaydi (Berger, 1972). Shu nuqtai nazardan, rangtasvir san’ati jamiyat bilan muloqotda muhim vosita hisoblanadi. Ushbu maqola rangtasvir orqali ifodalangan ijtimoiy murojaatlarni ilmiy tahlil etishga qaratilgan.

2. Rangtasvir – jamiyat ko’zgusi sifatida

San’at jamiyatdagi o’zgarishlar, ijtimoiy holatlar va insoniyatning ichki kechinmalarini aks ettiradi. Rangtasvir — hissiyot, fikr va ijtimoiy pozitsiyaning badiiy ifodasi. Rassomlar o’z asarlarida jamiyatdagi adolatsizlik, muammolar, urush, tengsizlik kabi ijtimoiy holatlarga munosabat bildiradilar. Bo‘yoqlar orqali ifodalangan fikrlar siyosiy, ijtimoiy yoki falsafiy mazmunga ega bo‘lishi mumkin.

Ilmiy nazariy jihatdan, rangtasvir san’ati semiotika nuqtai nazaridan ham o‘rganiladi. Semiotics (belgilar ilmiy tahlili) nazarida, ranglar va tasvir elementlari ma’lum ma’no va ijtimoiy kodlarni o‘z ichiga oladi (Arnheim, 1969). Shu sababdan, rassomning tanlagan ranglari va kompozitsiyasi tomoshabinning ma’no yaratish jarayonida muhim ahamiyatga ega.

3. Ranglarning psixologik va madaniy ahamiyati

Ranglar inson psixologiyasiga kuchli ta’sir ko’rsatadi. Masalan, qizil rang norozilik, isyonni, ko‘k – osoyishtalik va tinchlikni, qora – qayg‘u va jiddiylikni, yashil – umid va tabiatni ramziy qiladi. Bu fikrlarni psixologlar va madaniyatshunoslar ham tasdiqlaydi (Jung, 1964; Eiseman, 2000).

O‘zbek madaniyatida ranglarning ramziy ma’nolari o‘ziga xosdir. Masalan, qizil rang urf-odatlarda baxt va kuch ramzi sifatida qabul qilinadi (Tursunov, 2019). Zamonaviy o‘zbek rassomlari esa bu ramziy ma’nolarni yangi kontekstlarda, masalan, ijtimoiy adolatsizlik yoki yoshlar orzulari kabi mavzularda qayta talqin qilmoqda.

4. Ijtimoiy mavzular rangtasvirda

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-6

Zamonaviy rangtasvirda ekologik muammolar, inson huquqlari, ayollar erkinligi, urush va tinchlik, qashshoqlik kabi dolzarb masalalar keng yoritiladi. Bunday mavzularni ko'tarish orqali rassomlar san'atning nafaqat estetik, balki axloqiy va fuqarolik pozitsiyasini namoyon etishini ko'rsatadilar.

O'zbekistondagi rangtasvir san'atida ham ijtimoiy mavzular ko'plab asarlarda o'z aksini topmoqda. Masalan, Usto Olimning "Mehnatkashlar hayoti" asari mehnat va birdamlik mavzusini, yosh rassomlarning "Yoshlar ovozi" seriyasi yoshlar hayoti va umidlarini ifodalaydi. Bu misollar O'zbek rangtasvir san'atining ijtimoiy muammolarga o'ziga xos badiiy javoblarini ko'rsatadi. 5. Rassomning jamiyat oldidagi mas'uliyati

San'atkorlar jamiyatda sezgir qalb egasi sifatida boshqalarning aytolmaganlarini bo'yoqlar orqali ifodalaydilar. Ular ijtimoiy o'zgarishlarni rag'batlantiruvchi, jamiyatni o'ylantiruvchi shaxslar bo'lib, o'z asarlari orqali savollar qo'yadilar va norozilik bildiradilar.

O'zbekistonda mustaqillik yillarida rassomlarning jamiyatdagi ijtimoiy faolligi oshdi. Masalan, Sh.Nurmatovning "Tinchlik" triptixi milliy va umumbashariy tinchlik mavzularini yoritadi va rassomning jamiyat oldidagi mas'uliyatini namoyish etadi.

6. Tarixiy va zamonaviy misollar

Tarixiy nuqtai nazardan, Goya, Picasso, Diego Rivera kabi rassomlar ijtimoiy mavzularni ko'tarib, ularning asarlari orqali jamiyatga norozilik bildirgan. Masalan, Goyaning "Maykunlar zanjiri" va Picassoning "Guernica" asarlari urush va zolimlikka qarshi san'atning kuchli vositalari hisoblanadi. Zamonaviy davrda Banksy kabi ko'cha rassomlari ijtimoiy mavzularni ommaviy axborot vositalaridan tashqarida, bevosita ko'cha va jamoat joylarida bayon qiladi. O'zbekiston shaharlarida ko'cha san'ati rivojlanishi va yosh rassomlarning ijtimoiy muammolarga oid ijodiy izlanishlari bu trendga mos keladi.

7. Tomoshabinning talqini va san'atning universal tili

San'at asarini har bir tomoshabin o'z dunyoqarashi va ijtimoiy tajribasiga ko'ra talqin qiladi. Bu universallik rangtasvirni kuchli ijtimoiy vositaga aylantiradi. Rassomning aytmoqchi bo'lganini to'g'ri anglash uchun ba'zida tarixiy, madaniy va ijtimoiy kontekstni ham hisobga olish zarur.

8. Talabalar va yosh rassomlarning nigohi

Yosh rassomlar san'at yo'nalishida ijtimoiy mavzularni o'rganib, jamiyatdagi muammolarga befarq bo'lmaslikni o'zlashtiradilar. Ularning badiiy izlanishlari faqat texnikani emas, balki ijtimoiy mas'uliyatni ham shakllantiradi. Bu – yosh qalbning bo'yoqlar ortidagi ovozi, u jamiyatga bevosita murojaat qiladi.

Xulosa

Rangtasvir san'ati – bu faqat go'zallik emas, balki jamiyatga aytilgan so'z, bo'yoqlar bilan yozilgan xatdir. Har bir rasm o'ziga xos murojaat bo'lib, rassom uni ko'rish, anglash va o'ylash uchun yaratadi. San'at jamiyatni o'zgartirish, uni yaxshilik sari yetaklash kuchiga ega. Rassom esa shu o'zgarishlarning sababchisi. Jamiyat rangtasvir orqali nafaqat estetik zavq, balki ijtimoiy saboq oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Berger, J. (1972). *Ways of Seeing*. Penguin Books.
2. Arnheim, R. (1969). *Visual Thinking*. University of California Press.
3. Nochlin, L. (1988). *Women, Art, and Power*. Harper & Row.
4. Jung, C.G. (1964). *Man and His Symbols*.
5. Eiseman, L. (2000). *The Pantone Guide to Communicating with Color*.
6. Tursunov, Sh. (2019). *O'zbek rangtasvir san'atining ramziy tizimi*. Toshkent: San'at nashriyoti.
7. Nurmatov, Sh. (2022). *Zamonaviy o'zbek san'ati va ijtimoiy mavzular*. Ilmiy maqola.